

BIZITZA LIBURUAREN SARRERA

Teresak idatzi zuen guztia bezala, *Bizitza Liburua*, 1582an gertatu zen haren heriotzaren ondoren argitaratuko zen. Haren obra guztietan ospetsuena da. Aitor-entzule eta arima zuzendarien aginduz idatzia. Bere “konbertsioaz” geroxeago, 1554 inguruan, Teresak, Gizakundeko monasterioan moja zela, grazia espiritualez jantzia ikusi zuen bere burua: liluramenduak, ikuskariak, barne-hizketak. Kezka sortu zioten horiek, ezohikoak eta ugariak zirelako. Beldur zen guztia bere irudipena ez ote zen izango edota deabruaren engainua. Duda-muda horiek uxatu eta barneko ilunean argi egin nahirik, konfiantzazko bi gizonengana jo zuen: Gaspar Daza apaizagana eta Frantzisko Salcedo laikoagana. Haiei bere ariman gertatzen zena aditzera emateko, une hartan, liburu espiritual batez baliatu zen, Bernardino Laredoren *Subida del Monte Sión* liburuaz. Berari gertatzen zitzaionarekin, ustez, bat zetozen edo antz handia zuten pasarteak seinatu zizkien hauei eta, era berean, idatzizko zenbait ohar albait zehatzen azalduak gai horri buruz eskuratu. Honela dio:

“Bada, liburua eman nien, eta liburuarekin batera neure bizitza eta bekatuen kontakizuna ahal nuenik hobekien (aitortzarik ez, ordea, laikoa baitzen, baina aditzera ematen nuen zein kas-karra nintzen); Jainkoaren bi zerbitzariak karitate eta maitasun handiz begiratu zuten zer komeni zitzaidan”. (*Bizitza*, 23, 14).

Haiei kontuzko arazoa iruditu zitzaien; biek buruan sarturik zuten Teresa engainatua zela eta ikuskari eta ustezko mesede haien atzean deabrua zebilela. Gehiago ziurtatzearren,

teologo batengana, Diego Cetina josulagun gazteagana, jo zezala gomendatu zioten. Teresak hala egin zuen eta aita Cetinaren eskariz, idatziz jarri zituen bere otoitz egiteko era eta Jainkoagandik, ustez, hartzen zituen mesedeak:

“Neure aitortza orokorrerako prestatzen hasi nintzen eta gauza txar eta on guztiak idatziz jartzen, neure bizitzaren kontakizuna ahal nuenik eta argien, esan gabe ezertxo ere utzi gabe” (*ibidem*, 23, 15).

Bi haientzat eta aita Cetina josulagunarentzat idatziriko kontu emate hauetatik ez da aztarnarik geratu. Teresak erre egingo zituela uste da. Urte batzuk geroago, 1561.aren amaieran, eskatu zion beste aitor-entzule batek, aita Pedro Ibáñez domingotarrak, bere bizitza espiritualaren kontakizuna egin zezala. Idazketa hau, kapituluetan bereizi gabekoa, 1562ko ekainean burutu zuen, Luisa de la Cerdaren Toledoko jauregian, emakume honen etxean baitzegoen nagusien aginduz. Testua García Toledo domingotarrari eman zitzaion. “Liburu hau 1562. urteko ekainean burutu zen” dio Teresak berak epiloguan. Data hau dela-eta A. Bañezek ohartarazten du, Teresak jartzen duen data hau lehen idazketari dagokiola; gero, bigarren idazketa egin zuenean –eta hau da guganaino iritsi dena–, data horren ondoren gertaturiko hainbat gauza gehitu zituen, esaterako San Jose monasterioaren fundazioa.

Teresak elkarrizketa luze bat izan zuen Frantzisko Soto Salazar geroago Salamancako gotzain izango zenarekin, une hartan Toledon inkisidore zenarekin. A. Graciánek dioenez, Ávilatik igaro zenean (1562an gutxi gorabehera), Teresari bere bizitza zabal idazteko aholkua eman zion, Joan Ávilakori bidaltzeko (*Kont.* 4, 6). Teresak, orduan, gehitu egin zuen idatzia zuena, idazketa zabalagoa eginez eta testua berrogei kapitulutuan bereiziz. Hau izango da *Bizitza Liburuaren* behin betiko bertsioa, Joan Ávilakori bidali zitzaiona; 1565ean burutu zuen, ziur asko Ávilako San Joseren komentuan.

cer bu pe q̄mo mal trataba le muy or diuino
 de dios esto de via apu be char le au q̄mo greo
 ley u al caso el q̄ter me mu cho por q̄ por aca
 me pla cer me vino adae el y do li flu el qual
 y se e char luego en un fiv qui tado este unie
 co co mo qui en des pier ta de un grã suenõ ay
 se acordã de de to do lo q̄ã via esto a que flu
 a m̄ y espau tan do se de si do li endo se de su
 per di cion vino a comen çar a a bo ffe ceta
 me tra senõa le de via ay v dai un cho q̄ra
 muy de vo to de su conceiõ y ex a q̄ dia a cia
 q̄ a ffe ta en fin de jo del to do de per ta y m̄
 se ar ta ba de un gra cios adis por a be ta do
 do luz a ca po de un a m̄ en pun to des de el pi
 me dia q̄yo le bi unio ya via esta do muy
 en fer bi ciõ de dios por q̄ a q̄ lla a ffe cion grã
 de q̄ me te nja un ca en ten di se ma lo a
 q̄ pu di a ser con muy pa ridad mas tan bien
 un o ca si õnes ya q̄ si no se tu bi era muy de lan
 te adis v nje a o fen se fuyas noy gra ves como
 e di do co sa q̄ ven tendie ro era pe ca do un
 tal no lo y ci era en õces y pare ce me q̄ le a
 y v da ba a tener me a m̄ ve e ffe en un q̄e
 cre o to do lo un bres de ven se mas a m̄ jo de
 un kes q̄ ben en chi na des a bir tud ya ya lo
 que a ca pe ten den de ve de ga nar con ello muy
 por a q̄ si q̄m des pnes dire tendo por ciend
 e sta en ca ffe ro de sal va cion un riu muy bie
 y muy qui tado de a q̄ lla o ca si õn pare ce q̄

Berez ez da autobiografia, hitz hau ulertzen dugun eran behintzat, Teresak bere aitor-entzuleentzat idatziriko kontu-emate zabal eta zehatza baizik. Barrukoa da batez ere; gainerako kontakizuna, barruko kontu-ematearen harira datorrena eta haren osagarri dela esan dezakegu. Liburuaren izenburua ez da Teresarena; honek *ene arima, liburu bandia...* erabil-tzen ditu hartaz ari denean; 415. gutunean, 1581eko azaroaren 19an Pedro Castro Nerori idatziriko gutunean, berriz, “*Jainkoaren errukiena izenburua jarri nion*” dio; *liburu bandia, liburu txiki* edo *liburutxo* deitzen zionetik bereizteko dela dirudi; *Perfekzio Bideari* deitzen dio liburu txikia edo liburutxoa. Beraz, liburuaren izenburua frai Luis Leongok jarria da, 1588an, Teresaren obren lehen edizioa egin zuenean. Honela jarri zion hitzez hitz: *La Vida de la Santa Madre Teresa de Jesús y algunas de las mercedes que Dios le hizo, escrita por ella misma por mandato de su confesor, a quien le envía y dirige y dice así...* Inprimatzea burutu ondoren, autografo originala, Felipe II.aren aginduz, Escorialeko Bibliotekan gorde zen. Une hartan orain duen izenburua gehitu zioten: *Vida de la Madre Teresa de Jesús, escrita de su misma mano, con una aprobación del padre M. fr. Domingo Báñez, su confesor y catedrático de prima en Salamanca.*

Edukiari dagokionez nolabait autobiografiatzat har daiteke, bere bizitza kontatzen baitu, baina barnealdeko ispilura begira idatzia eta fantasia eta asmaketari inolako zirrikiturik uzten ez diena. Ohiko autobiografien airerik handiena lehenbiziko be-deratzi kapituluetan du; hauetan ere, argibide autobiogra-fikoen ez dute tarte handirik betetzen. Argibide hauek Jainkoaganako bidean berarengan gertatu ziren aldaketa sako-nak garbi adieraztea dute jomuga.

Kontaeran barrena, plano ezberdinak ageri zaizkigu. Bizi-tzan bidea irekitzeko borroka kontatzen digu lehen kapitulue-tan (1-9). Etxeko ingurumaritik hasita barne-bizitzako krisialdi-ra eta hura gainditzeko borrokara arte. Eten egiten du bere bi-

zitzaren kontaera 10. kapituluaz gero, doktrinazko tratatu txiki bat tartekatzeko. Autobiografiari ekiten dio berriro 23. kapitulu-
luan. Baina une horretan, barruan, sakon-sakonean kokatzen du bere kontaera: ezohiko gertakariz josia agertzen den bizitza mistikoan (23-31). Teresak berak azpimarratu egiten du kapitulu hauetan datorrena:

“Orain berriro etorri nahi dut neure bizitzara, utzi nuen lekura –egin behar nuen baino etenaldi luzeagoa egin baitut–, etortzekoa dena hobeki uler dadin. Liburu berria da hemendik aurrera, hau da, beste bizitza bat”.

Hemen amaitzen zen lehen idazketa. Geroago, hiru bat urte igaro ondoren, beste bederatzi kapitulu erantsi zizkion. 32. kapitulutik 36.era bitartean Ávilako San Jose monasterioaren fundazioaz ari da. Honetaz hain luze aritzean, agindu zitzaion bere bizitzaren kontakizunetik aldendu egin delakoa du, baina monasterio maite honen historia, ondoren etorriko direnentzat ongi gorde dadila nahi luke. Hala, bere azken-nahi edo testamentu antzekoa agertzen du:

“Uste dut berori haserretu egingo dela monasterio honen kontaera luzea egin dudalako; eta honela eskatzen diot nik berorri Jainkoaren maitasunagatik, hemen idatzirik dagoen gaine-rakoa apurtzea pentsatzen badu, monasterio honi dagokiona gorde dezala berorrek eta, ni hil ondoren, eman diezaiela he-men egon daitezenei, ondoren etorriko direnei biziki gogoia bizkortuko baitie Jainkoa zerbitzatzeko” (36, 29).

Azken lau kapituluetan –37.etik 40.era artekoetan– bere barruko bizitza kontatzeari berrekiten dio, kontzientziako kezka hau agertuz:

“Ez zait atsegin Jaunak egin dizkidan mesedeetatik esanak daudenak baino gehiago esatea, eta hauek ere gehiegi dira hain pertsona kaskarrari eginak direla sinesteko; baina Jaunaren esana egitearren, Berak agindu baitit, eta zuena, esan egin-go ditut gauza batzuk haren aintzarako. Haren Maiestateak na-

hi beza arimaren bati on egitea, hain gauza ezerezari Jaunak honela lagundu nahi izan diola ikusita; zer ez ote dio egingo bene-benetan zerbitzatu duenari? Eta horrela adoretu daitezela guztiak Haren Maiestatea poztan, bizi honetan ere halako seinaleak ematen baititu”.

Teresaren idazteko eraz, eta idaztean duen jarreraz iritzi bat nagusitu dela esan dezakegu. Berak dioenagatik, esana egitearren idazten zuela soilik, estilo egokiz eta fintasunez idaztean gogoia jarri gabe; berez-berez, erraz, hitz egiten zuen bezala idazten zuela... Halako iritzia indartzen Ramon Menéndez Pidalek asko lagundu zuela dirudi. Honek, idazteko inolako bokaziorik gabe, letrarik gabeko emakumetzat agertzen digu, hitz egiten bezala idazten duena eta herri-herriko hiztegia, ia arrunta erabiltzen duena. Naturaltasun, erraztasun hori ez da lilura gabea; horren alde on eta erakargarriari erreparatzen die berak. Teresak berak ere bide ematen dio iritzi horri hainbat pasarte edo esalditan:

“Beste gauza batzuk ere agertzeko asmoa dut, Jaunak aditzera eman ahala eta gogora etorri ahala, bada, zer esango duan ez dakidanez gero, ezin esan dezaket ongi eraturik” (*Perfekzio Bidea*, Hitzaurrea).

Eta liburu berean, baina 19. kapituluan hau dio:

“Hainbeste egun dira aurrekoa idatzi nuela hartara itzultzeko abagunerik izan gabe, non, berriro irakurri ezik, ez bainuke jakingo zer nioen. Astirik ez galtzarren, aurrera joan beharko da irteten dena irteten dela, zehaztasun handirik gabe”.

Iritzi hori ia nagusitu bada ere, eztabaidagarria da eta hainbat dira bestelako iritzia agertu dutenak. Argi dago Teresak ez zuela idazten Gaztelako nekazariak hitz egiten zuten bezala. Aita Graciánen lekukotasuna aintzat hartzekoa da, gutxiak bezala ezagutzen baitzuen gure Santa. Hau dio aita honek Teresak nola idazten zuen adieraziz: “Paperean urraturik ez zuzenketarik egin gabe, notarioek bezain presaz eta arin ida-

tzi ohi zuen”. Argi dago, beraz, ofizioa ongi zekiela, ziurtasun eta erraztasuna zuela idazteko. Umetatik irakurle handia izan zen. Zaldun-liburuak zituen gogokoak. Honela dio zaletasun honetaz:

“Ni haiek irakurtzeko ohitura hartzen hasi nintzen. (...) eta ez zela txarra iruditzen zitzaidan, eguneko eta gaueko orduak eta orduak zentzugabeko zeregin hartan ematea, neure aitaren ezkutuan bazen ere. Hain nengoen murgildua horretan, ez bainuen onik izaten liburu berria eskuetan izan arte”.

Estilo bere-berea zuen. Berezkoaz gainera, irakurketa horietatik sortuko zitzaion idazteko erraztasuna, harrigarria baitzuen, haren biografoek diotenez. Umetan zaldun-liburu atsegin eta bizi bat idatzi omen zuen, baina ez da horren aztarnarik geratu... Haren estiloa esan nahi zuena albait argien eta zehatzen adierazteko egiten zuen ahaleginaren, saiatze etengabearen emaitza da. Guztiek ulertzeko moduko hiztegia erabiltzea erabakitzen du. Aholku bera ematen die moja karmel-darrei ere:

“Erreparatu baita hitz egiteko erari; tolesgabe, lau eta erlijiozkoa izan dadila, eremutar eta bakardadeko jendearen kutsua izan dezatela batez ere, eta ez munduan erabiltzen diren berrikeria eta milikerietako hitzak ahotan hartu; hala esaten zaiela uste dut, beti baitaude gauza berriak. Jo dezatela hobetzat, kasu hauetan, zakar samar hitz egitea milikerietan erortzea baino” (*Komentuak bisitatzeke era*, 42).

Haien libururik irakurri gabe ere, bat dator Luis Vives, Joan Valdés, frai Luis Leongo... Urrezko Mendeko humanista handiekin, bat dator bere garaiko batzuen berrikeria eta milikeriak baztertzean.

Gaur eguneko aditu batzuek uste dute, berak noizbehinka bestelako adierazpenak egin arren, Teresak ederresten zuela bere idazteko era eta ez zuela gogoko inork han eskua sartzerik ez aldatzerik. Hau idazkerari dagokionez zen, noski, ez

doktrinari dagokionez. Ana Jesusenak dio, hark bere obren kopia batzuk hainbat hitz aldaturik ikustean, protesta egin zuela: “Jainkoak barka biezaie nire aitor-entzuleei, niri idazteko agindu zidatenaren kopiak eginez, hitz batzuk aldatzen baitituzte; izan ere, honako hau eta hau ez dira nireak. Eta gero haiek ezabatu eta lerro artean aldatu zuten hitza idazten zuen bere eskuz”. Teresak, bada, erraz eta dotore idazten zuen. Liburu espiritual haiek irakurtzea, Bernardino Laredoren *Subida del Monte Sión* edo Frantzisko Osunaren *Tercer abecedario espiritual* irakurtzea, lagungarri izan zitzaion arimaren barrunbeak miatzeko eta egoera mistikoak deskribatzeko, pentsamenduaren eta hiztegiaren ñabardurak menderatzea lortzeraino.

Gaitasun edo trebetasun hau, hala ere, ez zen bat-batekoa izan. Hasieran asko kostatzen zitzaion arimako esperientzia haiek ulertzea, are gehiago ongi eta erraz ulertzeko eran adieraztea. Gaspar Daza eta Frantzisko Salcedo jaunei haiek adierazteko ez zuen bere burua gai ikusten eta, idatzizko zenbait oharrekin batera, liburu espiritual batez baliatu behar izan zuen, han seinalatuz berari gertatzen zitzaizkionak edota beraren barne-esperientziekin antzik handiena zutenak. Esperientzia haiek, ustez, arimaren barne-muinetan gordetzekoak ziren, eta ez idatziz adieraztekoak. Letretara eta hitz arruntetara ezin ekarrikoak. Berberak aitortuko zuen geroago horren zergatia. Jainkoaren esperientzia mistikoaren grazia jaso zuen; baina oraindik ez esperientzia hura ulertzeko, are gutxiago adierazteko eta komunikatzeko grazia, gauza hauek adierazten jakitea ere Jainkoaren graziazat baitu. Honela dio:

“Eta nik ez nekien ezertxo ere esaten neure otoiari buruz; izan ere, nolakoa den ulertzen eta adierazten jakiteko mesedea, orain dela gutxi egin dit Jainkoak” (*Bizitza Liburua*, 23, 11).

Erraztasun hau, pixka bat geroago lortuko zuen Teresak. Jainkoak, grazia espiritualak emanaz batera, haiek nolakoak

ziren ulertzeko eta egoki adierazteko gaitasuna eman ziola esango digu:

“Bada, gauza bat da Jaunak mesedea egitea, beste bat zer mesede eta zer grazia den ulertzea, eta beste bat nolakoa den esaten eta azaltzen jakitea” (*Bizitza Liburua*, 17, 5).

Teresak bere esperientziak aztertzeke eta egoki azaltzeke egiten dituen ahaleginak, bere ariman zer gertatzen zen zehatz-mehatz aditzera eman beharragatik dira, zentsoreen eta Inkisizioaren arreta piztea saihestearren. Gainera, beldurra zuen bere bizipen mistikoen aurrean; horregatik, nahi zuen bere otoitz-era ongi ulertzea; argi egin nahi zuen barne-esperientzia haietan. Gaizki ulertua ez izateko ardura horretatik dator haren hizkuntzaren gardentasuna, eta ahalegin horri zor zaio, hein batez, kritikoeek azpimarratzen duten haren idazkien bikaintasuna.

Goian esan dugunez, haren obra bat ere ez zen argitaratu bera bizi zela. Izan ere, aita Graciánek dio, Teresa hil eta las-ter, ez zela izan egundo ere haren asmoa ezta berea ere, liburu hauek inprimatu eta jende arruntagana eta edonoren eskuetara hel zitezen, idazkiak gure komentuetan eskuz esku ibil zitezela baizik. Gehienez ere, pertsona serio eta otoitz-gaietan adituak zirenek irakur zitzatela. *Bizitza Liburu* honi dagokionez, Joan Ávilako maisuak irakurri zuen eta ontzat eman 1568an. Urte bereko irailaren 12an gutun luze bat idatzi zion Teresari liburua aztertu zuela esanez; honela hasten du: “Bidali zitzaidan liburua aztertzea onartu nuenean, ez zen izan hainbeste neure burua hura epaitzeko gai ikusten nuelako, Gure Jaunaren laguntzaz, haren doktrinak on egingo zidala uste nuelako baizik”. Ondorengo lerroetan hau esaten dio: “Liburua ez dago askoren eskuetan agertzeko eran, alde batzuetan hitzak leundu beharra eta beste batzuetan azaldu beharra izango bailuke”. 1568ko azaroaren 2an, Luisa de la Cerda andereari eginiko gutunean hau diotso Teresak: “Liburua-

rena ezin hobeki bideraturik dakar berorren gorentasunak, eta horrela, ahazten ditut eragin dizkidan haserrealdiak. Ávila maisuak luze idazten dit, eta bere gogo betekoa da; gauza batzuk gehiago azaltzea eta hitz batzuk beste batzuekin trukitzea komeni dela dio soilik, eta hau erraza dela”.

Urte batzuk geroago, 1575eko uztailean, aita Domingo Bañez teologo ospetsuak iritzi bera agertzen zuen. Valladolideko inkisidoreei zuzenduriko ebazpen batean hau deklaritzen du: bere iritziak, liburuak ez zuela fedearen eta ohitura onen aurkakorik ezer, ezta heresia usainekorik ere; alderantziz, oso goraiagarria zela. Hala ere, amaitzeko hau zioen: hobe zela guztien eskura ez jartzea, gai delikatuak eta bizitza espiritualetan nahiko sarturik ez daudenentzat zailak darabiltzalako.

Aholku horiek gorabehera, *Bizitza Liburuaren* kopia ugari egin ziren; batzuk, jakina, aitor-entzuleentzat, beste batzuk moja oinutsen onerako, eta beste batzuk Gaztelako andere handikien jakin-mina asetzeko. Andere handiki haietako bat Ana Mendoza zen, Eboliko Printzesa tituluz ezagunagoa zena, emakume geldiezin, alditsu eta agindu-gurakoa. Hari egin behar izan zion aurre gure Ama Fundatzaile onak. Hark bere gutiziei Teresak ez ziela amore ematen ikusirik, mendeku hartu zuen eta Madrileko Inkisizioan sartu liburuak. Hau 1575ean izan zen. Ordurako Auzitegi hark ezagutzen zuen aita Domingo Bañezen aldeko ebazpena eta ez zion jaramonik egin Teresaren aurkako salaketari.

Hala ere inor ez zen ausartu liburuak handik berreskuratzen eta han egon zen luzaroan. 1586an, *Bizitza Liburuaren* kopia bat Maria Austriakoren eskuetara heldu zen; Felipe II.aren arreba eta Maximiliano II.a enperadorearen alarguna zen hau. Enperatrizari egundoko zirrara eragin zion liburuaren irakurketak eta harriturik zen hura inprimatu gabe egoteaz. Madrileko moja karmeldar oinutsen komentuan priore zen Ana Jesusenari eskatu zion saia zedila hain balio handiko liburuak argi-

taratzen. 1586ko irailaren 1ean, fraide karmeldar oinutsen Kontseiluak onarpena eman zion argitaratzeko proiektuari. Ana Jesusenak Gaspar Quiroga Inkisidore Nagusiagana jo zuen orduan eta honek ez zuen inolako eragozpenik jarri Ofizio Santuan gordetzen zen eskuizkribua hari emateko. Ana Jesusenak frai Luis Leongoren esku utzi zuen eta honek hartu zuen bere gain, Errege Kontseiluaren aginduz, inprimatzeko ardura. Horrela argitaratu zen lehen aldiz, 1588an, Salamancan Santa Teresaren *Bizitza Liburua*, *Barne Gaztelua* eta *Perfekzio Bidea* liburuekin batera.

Luis Baraiazarra Txertudi